

04.10.2024

Juustust kuu

„Surematud“, mille kandvaks ideeks on pealiskaudsuse kriitika, on – vastuolulisel moel – ka ise pealiskaudne.

LINDA OHE

Ekspeditsiooni „Surematud“, autor ja lavastaja Marianne Kõrver, dramaturgid Marianne Kõrver ja Taavi Eelmaa, kostüümikunstnik Kris Lemsalu, valguskunstnik Kristjan Suits, helilooja Lauri-Dag Tüür, videokunstnik Emer Värk. Mängivad Katariina Tamm, Mari Abel, H3inrich Halo ja Rene Kari. Esietendus 30. VIII Sakala 3 teatrimaja kammersaalis.

„Inimesed ütlevad, et otsivad elu mõtet. Ma ei usu, et me tegelikult seda otsime. Ma arvan, et tahame elada nii, et meie elukogemus oleks füüsilisel tasandil resonantsis meie sisemise olemuse ja reaalsusega, nii et me tegelikult tunneksime elusolemisest vaimustust.“

Joseph Campbell, „Müüdi jõud“ (1988)

Palun vabandust (kuigi mitte ülearu siiralt ja naerukurruga silmanurgas), et alustan arvustust piinlikuvõitu tsitaadiga. Ehkki, loomulikult, seisan vankumatult selle sõnumi taga, olgugi see *cheesy*. Kuna Marianne Kõrveri lavastuse triksteriks, surematuse riigi valvuriks on juustust kuu, kes inimesi heatahtliku haletsusega vaadeldes ning tarkuseteri poetades nad õigele teele aitab, siis tundub see igati kohane. Las olen minagi see juustust kuu, kes varrukast triviaalseid märkamisi ja segadusseajavaid nõuandeid poetab. Eelhoiatuseks: peaaegu igas järgnevas lõigus tahaksin kasutada sõna „paradoks“, sest just paradoksaalne Kõrveri lavastus oma sisult ja vormilt on, allumata ühelegi käepärasele analüüsimudelile. „Surematud“ on barokk, mis jätab valgustuse ootajad tühjade kätega.

Lavastus on üles ehitatud kahe suunamudija teekonnale surematusse.

Oma retkel kohtavad nad hulgaliselt tüüpe, kes on ühel või teisel moel jõudnud igavese eluni ning kes jagavad oma kogemusi, mis tunne on elada elu, mis ei lõpe kunagi. Kõik surematud, kes jõuavad poolelise tunni jooksul lavale, on inspireeritud lähemast või kaugemast ajaloost ning popkultuurist: XV sajandil elanud paavst Giovanni Battista Cibo, moekunstnik Karl Lagerfeld, *bitcoin*'i looja Satoshi Nakamoto, Rosemary's Baby jt. Ehkki nende lood on erisugused, on sõnum siiski üks: igavene elu on poolelu, eksistents limbos, mis ei paku mitte ühelgi moel seda „vaimustust elusolemisest“, millest on kirjutanud Joseph Campbell, kelle tsitaadiga algab see arvustus.

„Surematute“ tutvustustekst intrigeerib küsimusega „Kas kaasaegne naine on küps surematuse jaoks?“, kuid paistab, et ei ole. Seiklejad suunamudijad keskenduvad vaid välisele. Nende soov on säilitada nooruslik välimus ja nõtkete keha nii kaua kui vähegi võimalik. Sellest tõukub minu meelest ka lavastuse suurim sisuline ja ülesehitsuslik küsitavus: eksistentsiaalsed küsimused, mis käivad igavese eluga kaasas, neid ei huvita. Lavastus, mille kandvaks ideeks on pealiskaudsuse kriitika, on – vastuolulisel moel – ka ise pealiskaudne. Publikult võetakse juba eos suhestumise ja kaasaelamise võimalus, sest surematuks tahavad saada totalitaarsed beibed, keda ei motiveeri miski muu peale ilu säilitamise (kas sedagi?) ega iseloomusta miski peale karakterse tühjuse. Seigeldes mööda teispoolelise radu ning kohtudes surematuse saavutanutega, ei liiguta mööda arengukaart, ei jõuta kõrgemate taipamisteni ega surelikkuse/surematuse küsimuse sügavamate filosoofiliste sfäärideni.

Võib ju küsida, kas peab ilmingimata olema sügav? Kas on alati tarvis sõrm hoiatavalt püsti tõsta, kui nalja tehakse, et ka Linda Ohe sellest aru saaks? Ei, loomulikult mitte, kuid just selles vastuolus seisnebki „Surematute“ *error*: lavastus on ühel hetkel vormilt keeruline, kuid sisult pealispindne, ning järgmisel hetkel vastupidi – sisult keeruline, kuid vormilt pealiskaudne. Valminud lavastus on ilmselt midagi muud, kui oli loomemeeskonna ambitsioon. Saalis valitseb esmalt kerge hämming, siis suuremat sorti segadus ning viimaks juba üldine igavus. Lavastus ei anna publikule materjali edasi mõtlemiseks. Vaataja väljub saalist ja, viuh, on surematuse koha pealt täpselt sama tark kui enne.

Kui reastada „Surematute“ komponendid paberil, siis on tegemist *well-made* avangardi suurepärase näitega, kuid lavale panduna ei ole see taotlus ometigi realiseerunud. Miks? *Well-made* avangardi mõiste sobib hästi kokku aeg-ajalt pinnale tõusva terminiga „festivalilavastus“. Mõlemal puhul ei ole lavastuse sisu ega vormi loodud autoriteatri printsiipidest lähtudes, vaid kasutades alusena teatud mustrit, mis peaks tagama, et sünnib kõigi nüüdisaegse eksperimentaalteatri tunnusjoontega ideaallavastus, mis teatrikunsti diskursust küll otseselt ei raputa, ent mis pälvib enamasti nii publiku poolehoiu kui ka kriitikute leebe heakskiidu.

Mis on *well-made* avangard? Eksperiment, mille aluseks on kindla peale minek – paradokside paradoks. Õnnestumise korral on selline lavastus kujundlik, kuid kindlasti mitte krüptiline, vaid vähese vaevaga kodeeritav, intertekstuaalne ja popkultuuri vihjetest tiine, eksistentsiaalne, irooniline, naljakas, poliitiliselt terav, sotsiaalselt torkav, kõrget-madalat vastandav, ootamatu, kütkestav, poeetiline, piire ületav, performatiivne, heliliselt-visuaalselt kaasahaarav ja vaimustav. On üht, on teist, on kolmandat – parajas koguses ning korrektselt doseeritult.

Juhul aga, kui need elemendid pole orgaaniliselt üksteisesse sulatatud ning silmatorkavalt nähtaval on nii osistevahelised piirjooned kui ka lavastuse konstruktsioon, tekib kaos. „Surematutes“ on olemas kõik see, mis peaks olema *well-made* avangardi aluseks, kuid erilaadsed osised ei jõusta üksteist, vaid pörkuvad omavahelises võimuvõitluses. Lavastuse loomingulisse meeskonda on kaasatud *crème de la crème* kunstnikud (Kris Lemsalu, Taavi Eelmaa, Kristjan Suits, Emer Värk, Lauri-Dag Tüür jt), kuid kõrvaltvaatajale paistab, et nad on tööd teinud igaüks omas registris, keskpõrandale päriselt kokku jõudmata, ehkki eraldiseisvalt on igaühe panus silmanähtav ja õnnestunud.

Näitlejatele, kes peavad kogu virvarri laval koos hoidma, püstitab lavastus aukartustäratava ülesande, kuid Katariina Tamm ja Mari Abel on ülesannete kõrgusel. Eriti Abel, kes, gaasipedaal põhjas, vahetab rolle mängleva kergusega ning loob järjest uusi ja uusi unenäolisi karaktereid, kes eelmistega kuidagi ei sarnane. Nii Tamm kui ka Abel on väärikateks ning orgaanilisteks partneriteks ka Kris Lemsalu skulpturaalsetele kostüümidele, mille pompoossuses on potentsiaali kõik muu lämmatada, kuid mõlemad näitlejad suudavad need lämbumistundeta välja kanda ja -mängida.

Kuid kui nüüd lõpetuseks akadeemiliselt rajalt (tõstan sõrme – tegemist on eneseirooniaga) kõrvale kalduda, hakkab hinge pugema kahtlus, et võib-olla on kogu eelnev sõnavaht liiast ja põhiprobleemiks on lihtlabane asjaolu, et „Surematud“ on suhestumiseks lihtsalt liiga ... *cool*? Siiski, oleksin oodanud, et Kõrveri loodud maailm kehtestab end rohkem, sest ometigi saavad suunamudijad lavastuse käivitavas stseenis tuttavaks just ei kellegi muu kui Jorge Luis Borgese kontseptsiooniga ringikujulisest ajast, ning kõik ukсед on uue sidusa maagilisrealistliku maailma loomiseks Sakala 3 teatrimaja kammersaalis valla ...

„Surematud“ on üles ehitatud kahe suunamudija (Katariina Tamm ja Mari Abel) teekonnale surematusse.

Virge Viertek